

« zurück blättern

WYTRYCH subst. m., ab 1546. 1) ‘gebogener Draht oder Schlüssel, der verschiedene Schlösser öffnet; auch übertr.’ – ‘zakrzywiony drut lub klucz otwierający różne zamki; też przen.’: 1546 LibMal 114, SPXVI *powyada ze do mafla [...] kluczem them tho y Wytrichem othwyerall.* ○ 1546 LibMal 117, SPXVI *gdi Mathifz skrzyznye wkomorze [...] vitrichem [...] othworzil.* ○ 1564 BielKron 262, SPXVI *wytrychy złodzieiom czynią.* ○ (1614) 1966 Peregrynacja dziadowska, ANTSOW 267 *Ja mam do ślepych zamków rozmaite ziola, [...] / Nie mając ani kluczków, ani też wytrychów, / Wybrałabym z klasztoru razem trzysta mnichów.* ○ (1703) 1705 Chrośc.Job 82, L *Z ciałem i z duszą pełni złości, pychy, Za piekielne się dostaną wytrychy.* ○ 1752 Družbacka II 238-239 *czuy, by złodziey poćichu, / Nie podkopał się, kiedy w letkiej wódze / Prestrogi będą, nie dobrał wytrychu, / A nie otworzył, gdy zaśniesz náyłepi.* ○ (1898) 1977 Programy 106 *wytrych do otwarcia każdej zagadki życia.* ○ 1903 Berent Próchno 196, DOR *Nie umiając zarabiać, potrafię się dostawać do egoistycznej kieszeni mych przyjaciół najpospolitszym wytrychem współczucia.* ○ [LBel.] 1920 Lechoń Rzeczp. 71, DOR *Klucze zabrano, we drzwiach nie ma klamek, każe przynieść wytrychy.* – SPXVI, CN, TR, L, SWIL, SW, DOR sowie BAN. 2) ‘Silberblatt (Hedisarum equinum)’ – ‘podkownik’: (†1611) 1613 Syr.Ziel. 796, L *Ziele wytrych, klucz, otwieracz, podkownik, miesiącczek, powiadaią, że pęta, któremi konie na paszy bywają spętane, odmyka swém dotknięciem, i ztąd wzięli to mniemanie o złodzieiach, iakoby go mieli używać do zamków i klódek otwierania.* ○ [LBel.] (1745–1746) 1753–1756 Chmiel. 1 645, L *[[wytrych]] – ma tę moc z żelazem antypatyczną, iż podkowy koniom oddziera, pęta otwiera żelazne i klódkki.* – CN, TR, L (botan.), SWIL (bot.), SW (bot.) sowie BAN. ◇ **Etym:** nhd. *Dietrich* subst. m., ‘Nachschlüssel’, GRI, nur für Inh. 1. ◇ **Der:** *wytryszek* subst. m., [hapax] 16. Jh. SPXVI, zuerst geb. Sw, nur für Inh. 1; *wytrychista* subst. m., ‘Einbrecher, der sich eines Nachschlüssels bedient’, [hapax] vor 1919 Rap., Sw, zuerst geb. Sw, nur für Inh. 1. ♦ Die Ersetzung der ersten Silbe des Wortes durch das Suffix *wy-* ‘heraus’ ist ein Versuch, das Wort zu motivieren.

« zurück blättern